

SCENARIUSZ ZAJĘĆ SZKOLNYCH:

Polacy ratujący Żydów podczas II wojny światowej na przykładzie Rodziny Mikołajków, Świerczków i Ulmów

Cele lekcji:

1. Uczniowie zapoznają się z historią rodziny Mikołajków oraz rodziny Świerczków ratujących Żydów podczas II wojny światowej.
2. Uczniowie uczą się pracy zespołowej, aktywnie uczestnicząc w tworzeniu pytań na podstawie przeczytanego tekstu.
3. Rozwijanie umiejętności analizy tekstu poprzez wyciąganie słów kluczowych i formułowanie pytań.

Czas trwania: 45 minut

Materialy:

- Teksty o rodzinie Mikołajków i Świerczków mieszkańców ziemi dębickiej oraz rodziny Ulmów.
- Karteczki z imionami uczniów do losowania grup (podział na grupy może być przeprowadzony w dowolny sposób)

Przebieg lekcji:

1. Wprowadzenie (5 minut)

- Nauczyciel rozpoczyna lekcję od krótkiego wstępu na temat rodzin, które ryzykowały życie, aby ratować Żydów podczas II wojny światowej, w tym rodzinę Mikołajków z Dębicy.
- Wyjaśnia, że zadaniem uczniów będzie praca zespołowa nad tekstem, w którym będą musieli znaleźć najważniejsze informacje i na ich podstawie stworzyć pytania.

2. Podział na grupy i wyjaśnienie zasad (5 minut)

- Nauczyciel dzieli uczniów na trzy grupy. Każda grupa otrzymuje inny tekst (Grupa 1 – tekst o rodzinie Mikołajków, Grupa 2 – tekst o rodzinie Świerczków, Grupa 3 – tekst o rodzinie Ulmów).
- Każda grupa ma za zadanie znaleźć jednowyrazowe słowa kluczowe związane z bohaterami ich tekstu i ułożyć do nich pytania, których odpowiedzi będą właśnie tymi słowami.
- Grupa, która ułoży więcej poprawnych pytań w określonym czasie, wygrywa.

3. Praca w grupach (15 minut)

- Uczniowie pracują w grupach, analizując tekst i wybierając słowa kluczowe. Następnie formułują pytania.
- Nauczyciel naprowadza uczniów, jeśli mają trudności.

Przykładowe słowa kluczowe i pytania do tekstu dla grupy I - o rodzinie Mikołajków:

1. **Mikołajków** - Pytanie: Jak nazywała się rodzina z Dębicy, która ukrywała Żydów podczas okupacji niemieckiej?
2. **Dębica** - Pytanie: W jakim mieście mieszkała rodzina Mikołajków, która ratowała Żydów w czasie II wojny światowej?
3. **Leokadia** - Pytanie: Jak miała na imię kobieta z rodziny Mikołajków, która wraz z mężem ukrywała Żydów?
4. **Aleksander** - Pytanie: Jak miał na imię lekarz z Dębicy, który ukrywał rodzinę Reichów podczas okupacji?
5. **Reich** - Pytanie: Jakie nazwisko nosiła żydowska rodzina, którą uratowali Mikołajkowie?

6. **Kościuszki** - Pytanie: Przy jakiej ulicy w Dębicy mieszkali Mikołajkowie, gdy ukrywali Żydów?
7. **Efraim** - Pytanie: Jak miał na imię trzynastoletni Żyd, który poprosił Aleksandra Mikołajkowskiego o pomoc dla swojej rodziny?
8. **Getto** - Pytanie: Z jakiego miejsca rodzina Reichów uciekała, szukając schronienia u Mikołajków?
9. **Piwnica** - Pytanie: W jakim miejscu w domu Mikołajków Żydzi ukrywali się podczas niemieckiej okupacji?
10. **Gestapo** - Pytanie: Jaka niemiecka formacja miała swoją siedzibę w sąsiedztwie domu Mikołajków?
11. **Kałużówka** - Pytanie: Gdzie Aleksander Mikołajków zginął, udając się z pomocą rannym żołnierzom AK?
12. **Wilner** - Pytanie: Jakie nazwisko nosiła jedna z rodzin uratowanych przez Mikołajków?
13. **Synowie** - Pytanie: Kim byli Leszek i Andrzej Mikołajkowowie dla Leokadii i Aleksandra?
14. **Rabin** - Pytanie: Jaką funkcję pełnił Efraim Reich po wojnie w Nowym Jorku?
15. **Brooklyn** - Pytanie: W której dzielnicy Nowego Jorku zamieszkał Efraim Reich, ocalony przez Mikołajków?
16. **Pielęgniarka** - Pytanie: Jaką profesję wykonywała Leokadia Mikołajków podczas wojny?

Przykładowe słowa kluczowe i pytania do tekstu dla grupy II - o rodzinie Świerczków:

1. **Jodłowa** - Pytanie: Gdzie mieszkała rodzina Świerczków, która ratowała Żydów podczas wojny?
2. **Pariserowie** - Pytanie: Jak nazywała się żydowska rodzina, której pomagali Świerczkowie?
3. **Las** - Pytanie: Gdzie Pariserowie czasami szukali schronienia, kiedy uciekali przed Niemcami?
4. **Stodoła** - Pytanie: W jakim miejscu na terenie gospodarstwa Świerczków ukrywali się Pariserowie?
5. **Schron** - Pytanie: Co zbudował Andrzej Porębski, aby ukrywać rodzinę Pariserów?
6. **Przeczyca** - Pytanie: W jakiej miejscowości mieszkał Andrzej Porębski, który pomagał ukrywać Żydów?
7. **Żywność** - Pytanie: Co Świerczkowie regularnie dostarczali ukrywającym się Pariserom?
8. **Porębski** - Pytanie: Kto z sąsiadów Świerczków pomagał w ukrywaniu żydowskiej rodziny Pariserów?
9. **Leon** - Pytanie: Jak miał na imię ojciec rodziny Świerczków, który pomógł żydowskiej rodzinie Pariserów?
10. **Gestapo** - Pytanie: Która niemiecka organizacja miała swoją siedzibę blisko domu Świerczków?
11. **Maria** - Pytanie: Jak miała na imię córka Leona Świerczka, która przyjaźniła się z Żydem Janem Pariserem?
12. **Ziemianka** - Pytanie: Jakie schronienie zbudowali Pariserowie w lesie przy pomocy Porębskiego?
13. **Niemcy** - Pytanie: Kto prowadził akcje likwidacyjne Żydów w okolicach Jodłowej?
14. **Rzeszów** - Pytanie: W którym mieście Maria Świerczek otrzymała Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski?

Przykładowe słowa kluczowe i pytania do tekstu dla grupy III - o rodzinie Ulmów:

1. **Markowa** - Pytanie: W jakiej miejscowości mieszkała rodzina Ulmów ratująca Żydów podczas II wojny światowej?
2. **Wiktoria** - Pytanie: Jak miała na imię żona Józefa Ulmy?
3. **Goldman** - Pytanie: Jakie było nazwisko jednej z rodzin żydowskich ukrywanych przez Ulmów?
4. **Fotografia** - Pytanie: Jaką pasję rozwijał Józef Ulma, dzięki której mamy dzisiaj zdjęcia z Markowej?
5. **Strych** - Pytanie: W jakim miejscu w domu Ulmów ukrywali się Żydzi?
6. **Leś** - Pytanie: Pytanie: Jak nazywał się granatowy policjant, który zdradził ukrywanych Żydów w domu Ulmów?
7. **Dieken** - Pytanie: Kto dowodził niemiecką żandarmerią podczas egzekucji rodziny Ulmów?
8. **Didner** - Pytanie: Jakie było nazwisko jednej z żydowskich kobiet, ukrywanych przez Ulmów?
9. **Zbrodnia** - Pytanie: Jakim słowem określa się masowe morderstwo, które miało miejsce 24 marca 1944 roku w Markowej?
10. **Kokot** - Pytanie: Który z niemieckich żandarmów brał czynny udział w egzekucji i został później osądzony?
11. **Łañcut** - Pytanie: W jakim mieście znajdował się posterunek żandarmerii odpowiedzialnej za akcję w Markowej?
12. **Beatyfikacja** - Pytanie: Jaki proces kościelny zakończył się 10 września 2023 roku w Markowej w odniesieniu do rodziny Ulmów?

103,8 FM / 94,1 FM

4. Prezentacja wyników pracy (10 minut)

- Każda grupa po kolei prezentuje swoje pytania. Grupa przeciwna może spróbować odpowiedzieć na pytania konkurentów.
- Nauczyciel ocenia, które pytania są poprawne, i zapisuje punkty na tablicy.

5. Podsumowanie (5 minut)

- Nauczyciel podsumowuje wyniki, ogłaszając grupę, która ułożyła więcej pytań. Zwycięska grupa może otrzymać ocenę za aktywność.
- Ułożone pytania i odpowiedzi tworzą pracę w konkursie „Schowaj słowo – odkryj historię” o Polakach Ratujących Żydów na Podkarpaciu w czasie II wojny światowej.
- Nauczyciel zleca przepisanie wyników pracy w grupie do arkusza konkursowego i przesyła do na adres fundacja@niepoddamsię.pl jako pracę konkursową.
- Nauczyciel zachęca do refleksji nad odwagą i bohaterstwem rodzin takich jak Mikołajkowie, Świerczkowie i Ulmowie.

Efekty:

- Uczniowie zapoznają się z historią Polaków, którzy ratowali Żydów podczas wojny.
- Zostaną zmotywowani do pracy zespołowej i aktywnego udziału w zajęciach.

103,8 FM / 94,1 FM

TEKST: GRUPA I

BOHATEROWIE RATUJĄCY ŻYDÓW - RODZINA MIKOŁAJKÓW Z DĘBICY

Personalia ratujących: Leokadia Mikołajków; Aleksander Mikołajków; Leszek Mikołajków; Andrzej Mikołajków

Miejsce działania: Dębica, województwo podkarpackie (dawne województwo krakowskie)

Uratowani: Henry Wilner; Sam Wilner; Efraim Reich; Eugenia Reich; Szmul Reich; Chana Wolf; Rachela Kresch

HISTORIA

Leokadia i Aleksander Mikołajkowowie od 1930 r. mieszkali w Dębicy przy ul. Kościuszki. Aleksander był lekarzem powiatowym, Leokadia pracowała jako pielęgniarka. Oboje byli zaangażowani społecznie, działając w Polskim Czerwonym Krzyżu. Przed wybuchem II wojny światowej doczekali się dwóch synów – Leszka i Andrzeja. Rodzina Mikołajków zapisała się w historii dzięki swojej odwadze i determinacji w niesieniu pomocy Żydom podczas niemieckiej okupacji.

W lipcu 1942 r. trzynastoletni Efraim Reich, który znał Aleksandra Mikołajkowskiego, poprosił go o pomoc w ukryciu swojej rodziny przed wysiedleniem z dębickiego getta. Aleksander wyraził zgodę, i rodzina Reichów znalazła schronienie w ich domu. Po zakończeniu akcji wysiedleńczej Reichowie wrócili do getta, ale kontakt z Mikołajkowami został utrzymany. W grudniu 1942 r. trzynastoosobowa rodzina Reichów ponownie zwróciła się o pomoc do Mikołajków, tym razem na dłuższą. Przez 21 miesięcy ukrywali się oni na strychu, w piwnicy i garażu domu Mikołajków, mimo że w sąsiedztwie znajdowała się siedziba Gestapo. Mimo ryzyka, Leokadia i Aleksander zapewniali Żydom jedzenie i opiekę.

Doktor Mikołajków był zaprzysiężony w Armii Krajowej, co dodatkowo zwiększało zagrożenie dla jego rodziny. Niestety, Aleksander zginął 23 sierpnia 1944 r., tego samego dnia, w którym Armia Czerwona wkroczyła do Dębicy. Został trafiony pociskiem artyleryjskim, kiedy szedł udzielić pomocy medycznej żołnierzom AK rannym w bitwie pod Kałużówką. Po wojnie, Leokadia i jej synowie pozostali w Dębicy, kontynuując życie po tragicznych wydarzeniach okupacji.

Za swoją pomoc rodzinie Reichów i innym Żydom, Leokadia i Aleksander Mikołajkowowie zostali uhonorowani w 1980 r. medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata” przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie. W 1989 r. ich synowie Leszek i Andrzej otrzymali takie samo odznaczenie.

Leszek Mikołajków, który w czasie wojny był małym chłopcem, pomagał rodzicom w dostarczaniu żywności, lekarstw i wiadomości do getta oraz do kryjówek w domu. W jednym z wywiadów wspominał, że dla niego, jako dziecka, cała ta sytuacja była bardziej zabawą niż pełnym zrozumieniem niebezpieczeństwa.

Po wojnie rodzina Reichów, która przetrwała wojnę dzięki Mikołajkowom, wyjechała za granicę, ale kontynuowała pomoc dla swoich wybawców, przysyłając paczki z obozu przesiedleńczego w Austrii, a później z USA. Efraim Reich, jeden z uratowanych, został rabinem w Brooklynie, Nowym Jorku. Do dzisiaj potomkowie Reichów utrzymują bliskie kontakty z rodziną Mikołajków.

Rodzina Mikołajków zapisała się na kartach historii jako bohaterowie, którzy ryzykując własne życie, uratowali innych przed niemieckimi represjami.

103,8 FM / 94,1 FM

TEKST. GRUPA II

BOHATEROWIE RATUJĄCY ŻYDÓW - RODZINA ŚWIERCZKÓW Z JODŁOWEJ

Personalia ratujących: Czesława Świerczek; Maria Świerczek; Kazimierz Świerczek; Leon Świerczek; Stanisław Świerczek

Miejsce działania: Jodłowa, województwo podkarpackie (dawne województwo krakowskie)

Uratowani: Abraham Pariser, Sara Pariser; Jan Pariser; Róża Pariser

HISTORIA

Rodzina Świerczków z Jodłowej, położonej koło Brzostka w powiecie dębickim, odegrała heroiczną rolę podczas II wojny światowej, niosąc pomoc prześladowanym Żydom. W przedwojennej Jodłowej mieszkało około 300 Żydów. Leon Świerczek (1897–1975), wdowiec samotnie wychowujący czwórkę dzieci: Kazimierza, Czesławę, Stanisława i Marię, utrzymywał bliskie relacje z Abrahamem i Sarą Pariserami oraz ich dziećmi, Janem i Różą. Leon i Abraham znali się z wojska z czasów I wojny światowej, a Maria Świerczek była przyjaciółką Jana, z którym chodziła do szkoły.

W sierpniu 1942 roku, gdy niemieckie władze okupacyjne rozpoczęły akcje likwidacyjne w Jodłowej, Abraham Pariser otrzymał poufną informację od policjanta granatowego o planowanej egzekucji Żydów z wioski. 12 sierpnia Pariserowie przybyli do domu Leona Świerczka, szukając schronienia. Tego samego dnia Niemcy zamordowali około 160 osób narodowości żydowskiej w pobliskim lesie. Leon Świerczek przyjął Pariserów do swojego domu, mówiąc: „Siadajcie, niczego się nie obawiajcie, najpierw coś zjemy, a potem pomyślimy, co dalej robić. Może Bóg pozwoli, że wspólnie przetrwamy wojnę”.

Początkowo Leon ukrył rodzinę Pariserów na strychu, a później w stodole, gdzie zbudował dla nich kryjówkę zamaskowaną słomą. W obawie przed Niemcami Pariserowie kilkakrotnie ukrywali się również w lesie, a ostatecznie znaleźli schronienie w pobliżu domu Andrzeja Porębskiego, mieszkańca sąsiedniej Przechy. Pariserowie zbudowali tam ziemiankę, w której ukrywali się przez dwa lata. Andrzej i jego żona Adela, mimo początkowych obaw, aktywnie wspierali Pariserów, dostarczając im jedzenie i pomagając w codziennych potrzebach.

Świerczkowie regularnie dostarczali Pariserom żywność, początkowo opłacaną przez Żydów sprzedażą bydła ukrytego u Świerczków, a później na własny koszt. W grudniu 1944 roku, gdy linia frontu zbliżyła się do Przechy, Pariserowie musieli przenieść się do kryjówki u Świerczków, gdzie pozostali do nadejścia wojsk sowieckich w styczniu 1945 roku. Po wojnie rodzina Pariserów wyemigrowała do USA.

Za swoje poświęcenie Leon Świerczek został odznaczony medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata” 20 czerwca 1990 roku, a 29 stycznia 1992 roku to samo odznaczenie otrzymały jego dzieci: Kazimierz, Czesława, Stanisław i Maria. W 1992 roku medal „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata” otrzymał również Andrzej Porębski za swoją pomoc w ukrywaniu Pariserów. Maria Waleria Świerczek, która aktywnie uczestniczyła w ratowaniu Żydów, została odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski 9 lutego 2010 roku przez prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego.

Rodzina Świerczków z Jodłowej, pomimo ogromnego ryzyka, ocaliła życie wielu osobom, w tym rodzinie Pariserów. Ich bohaterstwo zostało uhonorowane wieloma prestiżowymi odznaczeniami, a ich historia stanowi świadectwo odwagi, empatii i ludzkiej solidarności w obliczu niewyobrażalnych tragedii wojennych.

TEKST. GRUPA III

BOHATEROWIE RATUJĄCY ŻYDÓW - RODZINA ULMÓW Z MARKOWEJ

Józef Ulma (ur. 2.03.1900 r. w Markowej), **Wiktoria Ulma** (ur. 10.12.1912 r. w Markowej)

Miejsce działania:

Markowa, województwo podkarpackie (dawne województwo lwowskie)

Udzielanie pomocy:

Saul Goldman (ur. w 1883 r. w Hadlach Kańczuckich; wcześniej używał nazwiska Rosengarten); **Baruch Goldman** (ur. w 1911 w Łańcucie); **Mechel Goldman** (ur. w 1914 r. w Łańcucie); **Joachim Goldman** (ur. w 1919 r. w Łańcucie); **Mojżesz Feiweł Goldman** (ur. w 1921 r. w Łańcucie); **Gołda Grunfeld** (ur. w 1913 r. w Markowej); **Lea Didner** (ur. w 1907 r. w Markowej) oraz **N.N.** (dziecko nieznanego imienia i nazwiska)

HISTORIA

Rodzina Ulmów mieszkała w Markowej, wsi położonej niedaleko Łańcuta, w województwie podkarpackim. Józef i Wiktoria Ulmowie prowadzili nowoczesne gospodarstwo, zajmując się sadownictwem, hodowlą jedwabników i pszczoł oraz uprawą warzyw. Józef, poza prowadzeniem gospodarstwa, był aktywnym działaczem społecznym – angażował się w Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej oraz Związek Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”. Z pasją zajmował się też fotografią, elektrotechniką i historią. Jego żona, Wiktoria, zajmowała się domem i wychowywaniem sześciorga dzieci: Stanisławy, Barbary, Władysława, Franciszka, Antoniego i Marii, będąc w zaawansowanej ciąży z siódmym dzieckiem, gdy doszło do tragedii.

W trakcie okupacji niemieckiej, w grudniu 1942 roku, Ulmowie przyjęli pod swój dach ośmioro Żydów, w tym Saula Goldmana i jego czterech synów, którzy wcześniej otrzymywali pomoc od granatowego policjanta Włodzimierza Lesia. Pomoc ze strony Lesia zakończyła się jednak, a Żydzi musieli szukać innego schronienia, które znaleźli u Ulmów. Oprócz Goldmanów, w domu Józefa i Wiktorii ukrywały się także dwie żydowskie kobiety – Lea Didner i Gołda Grunfeld, córki Chaima Hersza Goldmana, wraz z małą córką Reszlą.

Przez ponad rok Żydzi ukrywali się na poddaszu domu Ulmów. Niestety, w 1944 roku, Włodzimierz Leś zdradził informację o kryjówce łańcuckiej żandarmerii. 24 marca 1944 roku o świcie do domu Ulmów przybył oddział niemieckiej żandarmerii pod dowództwem Eilerta Diekena, w towarzystwie granatowej policji, w tym Lesia. Po brutalnej egzekucji, w której wzięli udział m.in. Josef Kokot, Michael Dziewulski i Gustaw Unbehend, zastrzelono całą rodzinę Ulmów oraz ukrywających się Żydów, w tym małe dzieci. Najpierw zamordowano Żydów, a potem Józefa i Wiktorię Ulmów. Decyzję o zabiciu dzieci podjął dowódca Dieken, który argumentował, że „gromada nie będzie miała z nimi kłopotu”.

Wiktoria Ulma była wówczas w zaawansowanej ciąży. Niemcy splądrowali dom, a następnie nakazali miejscowym chłopom pogrzebać ofiary. Ciała Ulmów zostały później ekshumowane i pochowane na lokalnym cmentarzu. Wśród żandarmów odpowiedzialnych za zbrodnię tylko Josef Kokot został osądzony i skazany na karę śmierci, zamienioną na dożywotnie więzienie. Włodzimierz Leś został zastrzelony przez polskie podziemie jeszcze w 1944 roku.

Rodzina Ulmów stała się symbolem heroizmu Polaków, którzy ryzykowali życie, ratując Żydów w czasie II wojny światowej. 13 września 1995 roku Józef i Wiktoria zostali pośmiertnie uhonorowani tytułem „Sprawiedliwych wśród Narodów Świata” przez Instytut Yad Vashem. W 2003 roku rozpoczął się ich proces beatyfikacyjny, a w 2010 roku prezydent Lech Kaczyński odznaczył ich Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. W 2016 roku w Markowej otwarto Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów, które upamiętnia ich bohaterski czyn.

10 września 2023 roku odbyła się msza beatyfikacyjna Józefa i Wiktorii Ulmów oraz ich siedmiorga dzieci, włączając ich do grona błogosławionych. Szczątki rodziny zostały przeniesione do kościoła parafialnego w Markowej, gdzie umieszczono je w specjalnym sarkofagu. Od 2018 roku, decyzją Prezydenta RP, 24 marca obchodzony jest Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, upamiętniający m.in. heroiczne poświęcenie rodziny Ulmów.

KONKURS „SCHOWAJ SŁOWO – ODKRYJ HISTORIĘ”
dla uczniów klas 7 i 8 szkół podstawowych z województwa podkarpackiego
upamiętniający bohaterski czyn Rodziny Ulmów oraz innych Polaków ratujących Żydów
podczas II wojny światowej na terenie województwa podkarpackiego.

FORMULARZ KONKURSOWY

lp.	PYTANIE	ODPOWIEDŹ	przyznana punktacja
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			
16.			

103,8 FM / 94,1 FM

17.			
18.			
19.			
20.			
21.			
22.			
23.			
24.			
25.			
26.			
27.			
28.			
29.			
30.			

Nazwa szkoły i klasy:

Liczba uczniów w klasie:

Imię i nazwisko nauczyciela/opiekuna:

Dane kontaktowe (telefon i adres e-mail):